

MIÐVIKAN

A.C. Lützen: Doyði fyrri føturnar á kongi

Tann 13. juni eru liðin 200 ár síðan A.C. Lützen varð føddur. Í hesi Miðviku skal verða greitt frá Lützen sum skúlamanni og um hansara kongaliga deyða

2.partur

Ætlanin er at halda eina minnisløtu fyrri A.C. Lützen hósdagin 13. juni. Øll eru vælkomín.

Ætlanin er at byrja kl. 17 í Havnar kirkju, har A.C. Lützen var organistur. Síðan verður farið ein túr á søgulig støð, sum hava samband við “føðingardagsbarnið”. Endað verður úti í fabrikkini hjá Østrøm, har tað verður samkoma og ein drekkamuður.

Henda dagin kemur bókin “Dagligdagur í 19. øld” út. Høvuðsinnihaldið er tann hondskrivaða bókin frá 1925 hjá Onnu Evensen, dóttir A.C. Lützen. Bókin er 176 síður, og hon er til keyps á hesi samkomu fyrri kr. 100.

Hetta er ein hugtakandi lýsing av lívinum í Havn og Føroyum seinna partin av 19. øld. Men Anna hevur eisini eina áhugaverda lýsing av pápanum, og um hvussu hann kom til Føroya við til stuttleika at sækja starv sum lærari í Havn.

Í bókini eru eisini aðrar lýsingar av A.C. Lützen, sum geva eina góða mynd av einum merkismanni.

Loyvdi børnunum at tosa føroyskt

Jens Marius Hentze skrivar í Tórs-havnar Skúlasøga:

A.C. Lützen var ógvuliga virkin og nógv umhildin av havnarfólki, bæði høgum og lágum og ikki minst av børnunum.

Havnin vaks nógv seinna partin av 19. øld, so uppgávan at vera einsamallur lærari má hava verið ómetaliga trupul. Men kortini hevði hann stundir at taka sær av so mongum uttan fyrri skúlatíð t.d. sjónleiki og øðrum mentanarvirksemi. Harumframt var hann eftir at einahandilin varð avtikin, eisini keypmaður. Hann hevði handil í einum húsum sunnan fyrri Doktoragrund.

Dahlerup royndi í sínum lagi at stinga honum skør, men Lützen mátti ásanna, at teir ið aftaná komu, vóru heldur ikki altíð so týðligir.

Tað gav at býta ein dagin, stutt eftir at grind var deyð í Havn. Lærarin kom spákandi eftir Áarvegnum, tá hann mætti Holten amtmanni, sum legði í krovíð á honum og gav honum av grovfilini á opnari gøtu. Orsøkin var, at Lützen hevði givið teimum elstu børnunum frí at fara í grind uttan at skrivligt loyvi var umbíðið frammanundan. Amtmaðurin kravdi skrivliga frágreiðing

Christian IX. kongur var á vitjan í Føroyum í 1874

og umbering frá honum fyrri slíkt “óskil”.

Frágreiðing fekk hann eisini, men Lützen hevði áður víst, at hann vildi ikki krúpa fyrri amtmonnum, og tí kom eingin umbering. Hann skrivaði eitt greitt, heldur hvassorðað bræv til skúlakommisíónina, har hann greiddi frá, at síðan hann fór undir læraravirkið í Føroyum, hevði tað verið síðvenja, at tey elstu børnini fingi frí uttan nakað hóvasták, tá grind doyði, bæði tann dagin og dagin eftir drápið.

A.C. Lützen var lærari í Havn í 36 ár, og hann skilti føroyskt talumál og loyvdi børnunum at tosa tað, eisini til próvtøkurnar.

Langt aftaná tíðina hjá Lützen vóru næmingarnir noyddir at tosa danskt við donsku lærararnar.

Anna Cathrina Michelsen: Lützen var ein framúr lærari

Tað finst eisini ein frásøgn hjá einum næmingi hjá A.C. Lützen. Hetta var Anna Cathrina Michelsen, sum fór í skúla í 1859. Í 1927 skrivaði hon eina frásøgn í Varðanum, sum kallast Skúlagangur í Havn fyrri 70 árum síðani.

Her skulu brot takast úr hesi grein:

Einsamallur var hann lærari, tó børnini vóru mong. Í 1859 varð býtt sundur í triggjar klassar, í mínum klassa vóru 36 børn.

Vit lærdu í skúlanum religiún,

Havnin og Áarvegur í 1839, árið eftir at A. C. Lützen kom higar

skrivning, rokning, danskt, rættsskriving, danmarkarsøgu, eitt sindur av veraldarsøgu og geografi. Eisini sang høvdu vit. Lützen dæmdi so væl at syngja.

Religiún var tað, ið mest galt um. Einkin annað setti hann nakran eftir fyrri. Nærlagdur var hann, sum óivað fáur lærari.

Tað var ikki bert lærdóm, vit fingi frá gamla Lützen, hann var okkum í øllum eitt gott fyrirðmi. Hann lærði okkum góðan fólkskikk, og ikki var hann vanur at gera mannarnar hvørki á tilkomnum fólki ella á børnum. Tá ið foreldur komu til at lurta eftir, beyð hann tey altíð koma inn, tók í hondina á teimum og fekk teimum sess.

Íðin var Lützen sum lærari, men eisini á annan hátt var hann Havnini ein góður maður. Deknur var hann í mong ár. Men eisini verðsligum virki var hann uppi í, t.d. var hann oftast við, tá ið sjónleikur varð framfördur, og ofta fingi vit børn tá atgongumerki frá honum.

Ógvuliga dansksinnaður maður var hann. 1864, árið tá ið Danmark misti Suðurjútland, var hann ríkisdagsmaður fyrri Føroyar – tá siga tey, at hann græt.

[Tá kom hansara heimbygd Horsbøl at liggja í Týsklandi.]

Tá ið hann talaði við okkum um Danmørk og Danmarkarsøgu, talaði hann altíð so hjartaliga, at ikki er at undrast á, um vit, sum gingi í skúla hjá honum, komu at vera góð við Danmørk.

Tá ið vit vórðu konfirmerað og fóru úr skúlanum, segði hann við okkum, at hann vildi geva okkum eitt lítið orð á vegnum, tað var lítið men goymdi alt: »Alt hvad I vil, at Menneskene skulle gøre imod eder, det gøre I ogsaa mod dem.«

Hasi orðini hugsi eg altíð um, tá ið eg minnst á gamla Lützen. Friður yvir hansara minni.

Eva Lützen

Anna Katrina skrivar eisini, at Eva, kona Lützen, var góðhjartað. Eingin fór frá henni ótroystaður, eisini eitt sera dugandi fólk, røsk sum fá til at arbeiða. Umframt at hon gjørdi alt arbeiði í húsinum, vav hon fyrri fólk. Ikki var Lützen komin so langt, sum hann kom, uttan hana, tí lønin var lítil.

Small deyður niður fyrri kongi

Tað er kent, at A.C. Lützen doyði, meðan hann talaði fyrri Christian 9., kongi, tá ið hann kom til Havnar á vitjan í 1874.

Anna greiðir í síni bók gjølla frá hesum tilburði, og greiddi m.a. soleiðis frá:

Da Kongechaluppen kom sejlende ind mod Broen, viftede Folk med Lommetørklæder og raabte hurra og hurra i en uendelighed. Endelig steg Kongen i Land, og min Fader begyndte Velkomsttalen. Fader var meget bevæget, medens han talte. Stemmen blev svagere og svagere. Jeg ved ikke om han naaede enden

med Talen, men Bevægelsen truede med at overvælde ham. Kongen tog da resolut Faders Haand i sin og sagde ham tak for den smukke Tale. Fader bøjede sig, jeg troede det var for Kongen, men saa var der en ung Mand, der tillige med min Mand greb Fader, der pludselig sank sammen. Man troede, at Fader var besvimet, og han blev baaret ind i et Hus i nærheden. Kongen og Prins Valdemar fulgte med, og der blev sendt Bud til Moder om at komme, da Fader var besvimet. Der kom straks to Læger, men der var ikke noget at gøre, Fader var død af Hjerteslag, død med sin Konges Haand i sin, og det var den skønneste Død han kunde faa. Fader holdt meget af Kongen og Kongefamilien.

Kongen var meget bevæget over Faders død, og han søgte straks at mildne Ulykken. Han spurgte om der var uforsørgede Børn. Moder fik ikke Pension. Kongen tilbød af sin egen Lomme at betale Moder 400 om aaret, om det var Rigsdaler eller Kroner, husker jeg ikke. Det var jo mange Penge dengang og en stor hjælp for Moder, der fik dem ligesaa længe hun levede.

Tað er eisini hugtakandi at lesa í bókini frásøgnina hjá Georg Lindenskov f. 1849 frá hesi hending og tað ummæli, hann gevur A.C. Lützen.

A.C. Evensen fyrstur at prædika á føroyskum

Ein sonur Onnu og Jens Christian